

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης

Εαρινό Εξάμηνο 2024-2025

“ΜΕΤΑΓΡΑΦΕΣ ΚΟΜΜΑΤΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΓΙΑ ΑΚΟΡΝΤΕΟΝ ΜΕ ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΜΠΑΣΑ”

Γράφουσα: Μαρία Κυριακού, msa20090

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Ράπτης

Συνεπιβλέπων καθηγητής: Σταμάτης Πασόπουλος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Λέξεις κλειδιά	4
Εισαγωγή.....	4
Μεθοδολογία.....	6
Ιστορικά στοιχεία για το Ακορντεόν	6
Το Ακορντεόν με Μελωδικά Μπάσα	7
Η μουσική στην περιοχή της Μακεδονίας.....	9
Πατρούνινο	12
Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία.....	13
Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή.....	14
Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν.....	19
Ουσαμνάτο	21
Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία.....	22
Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή.....	23
Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν.....	26
Ζάραμο.....	29

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία.....	30
Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή.....	31
Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν.....	33
Βίενα Λόζα	34
Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία.....	35
Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή.....	35
Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα	39
Ράικο	41
Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία.....	42
Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή.....	43
Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν.....	44
Επίλογος.....	45
Βιβλιογραφία	46

Ευχαριστίες

Θα ήθελα ιδιαιτέρως να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Ράπτη. Είμαι ειλικρινά ευγνώμων για όλα όσα μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας, την υποστήριξη, τη διαρκή καθοδήγηση και ενθάρρυνση. Εξαιρετικός μουσικός ο ίδιος, βαθύς γνώστης της τέχνης του ακορντεόν, αποτέλεσε για μένα πηγή έμπνευσης και με τη μουσική του κατάρτιση και ευαισθησία συνέβαλε ουσιαστικά στη μουσική και επιστημονική μου καθοδήγηση.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω και στον συνεπιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σταμάτη Πασόπουλο. Πάντοτε πρόθυμος για την παροχή κάθε δυνατής βοήθειας συνέβαλε σημαντικά με τις εύστοχες παρατηρήσεις του στην εμβάθυνση της έρευνάς μου. Χάρη στη στήριξή τους, κατέστη δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Λέξεις-κλειδιά Μουσική / Music, Ελληνική παραδοσιακή μουσική / Greek traditional music, Μουσική της Μακεδονίας / Macedonian music, Ακορντεόν / Accordion, Μελωδικά μπάσα / Melody Bass

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εστιάζει στη μεταγραφή παραδοσιακών σκοπών της Μακεδονίας για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα. Πρόκειται για ένα σύστημα στο οποίο οι νότες διατάσσονται κατά τέτοιο τρόπο που επιτρέπει την εκτέλεση πολυφωνικής συνοδείας στο αριστερό χέρι. Η προσέγγιση του θέματος πραγματοποιείται από μουσικολογική, συνθετική και ερμηνευτική σκοπιά και συνδυάζει την ανάλυση παραδοσιακού υλικού με τεχνικές απόδοσης και ερμηνείας του. Στις σελίδες που ακολουθούν πραγματοποιείται μια προσπάθεια συγκέντρωσης, επιλογής, καταγραφής και προσαρμογής παραδοσιακών σκοπών της Μακεδονίας.

Οι βασικοί στόχοι της εργασίας είναι:

- η προσαρμογή των σκοπών της Μακεδονίας σε μορφή που είναι δυνατόν να εκτελεστεί από ακορντεόν με σύστημα μελωδικών μπάσων,
- η ενίσχυση της παρουσίας του ακορντεόν στην ερμηνεία παραδοσιακής μουσικής,
- η δημιουργία εκπαιδευτικού και καλλιτεχνικού υλικού που μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο από σπουδαστές όσο και από επαγγελματίες μουσικούς.

Τα κομμάτια που επιλέχθηκαν για μεταγραφή είναι τα εξής: Πατρούνινο, Ουσαμνάτο, Ζάραμο, Βίενα Λόζα και Ράικο. Οι πέντε μελωδίες κατατάσσονται σήμερα στο ευρύτερο ρεπερτόριο των γειτονικών νομών Πέλλας και Φλώρινας. Κριτήριο για την επιλογή τους αποτέλεσε τόσο η δυνατότητα προσαρμογής τους στο ακορντεόν με μελωδικά μπάσα, προσφέροντας ένα δημιουργικό πεδίο για ερμηνευτική και ενορχηστρωτική προσέγγιση, όσο και η προσωπική προτίμηση.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση του πρότζεκτ είναι η ακόλουθη:

- i) Εκτενής ακρόαση και μελέτη διαφορετικών σκοπών της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας για την επιλογή των μουσικών κομματιών
- ii) Μουσικολογική ανάλυση των σκοπών που επιλέχθηκαν (μορφή, ρυθμικά μοτίβα, ενορχήστρωση διαφορετικών εκτελέσεων)
- iii) Σύνταξη των μεταγραφών

Μέσα από τις μεταγραφές αυτές επιχειρείται όχι μόνο η χρήση των μελωδικών μπάσων ως φορέα νεωτερικότητας στην ερμηνεία παραδοσιακής μουσικής, αλλά και η σύνδεση του παλιού με το «σύγχρονο», καθώς το ακορντεόν με μελωδικά μπάσα είναι ένα όργανο που εμφανίζεται στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα-, διατηρώντας τον σεβασμό στην αυθεντικότητα των σκοπών, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η εκπαιδευτική και καλλιτεχνική τους αξιοποίηση στο παρόν. Σε κάθε κομμάτι λήφθηκαν υπόψη οι ιδιαίτερες δυνατότητες και περιορισμοί του ακορντεόν με μελωδικά μπάσα, με στόχο μια τεχνικά λειτουργική και μουσικά πειστική ενορχήστρωση.

Ιστορικά στοιχεία για το Ακορντεόν

Πρώτος πρόγονός του χρονικά θεωρείται το όργανο sheng. Η βασική του αρχή —οι ελεύθερες γλωττίδες και η κίνησή τους μέσω του αέρα— αποτέλεσε τη βάση για την κατασκευή ευρωπαϊκών αερόφωνων οργάνων στην περίοδο του Κλασικισμού, όπως το speaking machine, ένα όργανο που επινοήθηκε από το 1770 από τον Christian Gottlieb Kratzenstein, το οποίο ήταν μια μηχανή που παρήγαγε τα 5 φωνήεντα με τη χρήση μεταλλικών γλωττίδων. Στον 19ο αιώνα, εμφανίζεται στην Ευρώπη ένα πλήθος τέτοιων οργάνων με διαφορετικές ονομασίες, όπως harmonica, concertina, bandoneon.

Ένα από τα πιο καθοριστικά σημεία στην ιστορία του ακορντεόν ήταν η χρήση του όρου “accordion” που προέκυψε από την κατασκευή ενός απλού μοντέλου από τον Cyrill Demian το 1829 στη Βιέννη, ο οποίος κατοχύρωσε την πατέντα του με αυτόν τον όρο. Αν και το αρχικό του μοντέλο είχε περιορισμένες δυνατότητες, αποτέλεσε τη βάση για την εξέλιξη πιο σύνθετων και λειτουργικών εκδόσεων του οργάνου.

Κατά τον 19^ο αιώνα, στην Αγγλία και τη Γερμανία αναπτύχθηκε η concertina, με διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάλογα τη χώρα. Η βασική τους διαφορά ήταν πως η γερμανική κονσερτίνα-σε αντίθεση με την αγγλική- ήταν διατονικό όργανο. Εξέλιξη της γερμανικής κονσερτίνας ήταν το bandoneon. Κατασκευάστηκε πιθανόν από τον Heinrich Band και απέκτησε ιδιαίτερη σημασία στη μουσική της Αργεντινής. Το bandoneon έγινε ιδιαίτερα γνωστό μέσα από τη μουσική του Astor Piazzolla. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα το ακορντεόν μέσω της καθιέρωσης του συστήματος του Standard Bass, έφτασε στη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα, περιλαμβάνει πληκτρολόγιο με πλήκτρα ή κουμπιά σε χρωματική διάταξη στο δεξί χέρι ενώ στο αριστερό μεμονωμένες συγχορδίες και μπάσα, τα οποία κινούνται στο εύρος μόνο μιας χρωματικής οκτάβας, αποτελώντας ένα από τα πιο ευέλικτα και εκφραστικά μουσικά όργανα. (Κυριάκογλου, 2022)

Το Ακορντεόν με Μελωδικά Μπάσα

Εξέλιξη του ακορντεόν με Standard Bass αποτέλεσε το ακορντεόν με μελωδικά μπάσα, που εμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Το ακορντεόν κονσέρτου είναι ένα όργανο που συνδυάζει το σύστημα Standard Bass με το σύστημα ελεύθερων-μελωδικών- μπάσων, ενώ στη δεξιά πλευρά διαθέτει είτε πληκτρολόγιο πιάνου είτε κουμπιά. Όταν το ακορντεόν κονσέρτου διαθέτει κουμπιά στην πλευρά του δεξιού χεριού, ονομάζεται μπαγιάν (Ρώσικη ονομασία). Το δεξί πληκτρολόγιο αποτελείται από 106 κουμπιά που παράγουν 64 νότες, και το αριστερό πληκτρολόγιο έχει 120 Standard Bass και, με τη χρήση ενός μετατροπέα, 58 μελωδικά μπάσα μπάσα που έχουν έκταση σχεδόν πέντε οκτάβων. (Jones, 2008)

Σήμερα, το ακορντεόν με μελωδικά μπάσα χρησιμοποιείται ευρέως τόσο στην εκτέλεση των κομματιών κλασικού ρεπερτορίου όσο και στο σύγχρονο ρεπερτόριο, καθώς και στη μουσική εκπαίδευση. Η ύπαρξη του συστήματος μελωδικών μπάσων συνέβαλε καθοριστικά στην αναγνώριση του ακορντεόν

ως πλήρες πολυφωνικό και σολιστικό όργανο, ισάξιο με άλλα κλασικά όργανα στη μουσική σκηνή, καθώς αποτέλεσε και ένα νέο εργαλείο για πρωτότυπες συνθέσεις.

Η χρήση των μελωδικών μπάσων στην παραδοσιακή μουσική. Προκλήσεις και δυνατότητες.

Η εισαγωγή των μελωδικών μπάσων στο ακορντεόν-όπως προαναφέρθηκε- αποτέλεσε μια σημαντική καινοτομία στον χώρο των αερόφωνων με γλωττίδες, η οποία άνοιξε νέους ορίζοντες στην ερμηνεία και ενορχήστρωση τόσο του κλασικού όσο και του παραδοσιακού ρεπερτορίου. Μολονότι η χρήση τους έχει αναπτυχθεί κυρίως στον χώρο της σύγχρονης λόγιας μουσικής του 20^{ου} αιώνα, η εφαρμογή τους στην παραδοσιακή μουσική- πιο συγκεκριμένα στη μουσική της Μακεδονίας- αποτελεί μια μεγάλη συνθετική πρόκληση, η οποία προσφέρει πολλές δυνατότητες.

Η αλλαγή που φέρνει η χρήση μελωδικών μπάσων έγκειται στη διαφοροποίηση του τρόπου συνοδείας στο ακορντεόν. Ο εκτελεστής αποκτά μελωδική ελευθερία στο αριστερό χέρι, γεγονός που του επιτρέπει αρχικά την πολυφωνική ανάπτυξη της συνοδείας, αντί για τις προκαθορισμένες συγχορδίες του Standard Bass. Δηλαδή προσφέρει την δυνατότητα της εναρμόνισης μιας μελωδίας με ανεξαρτησία των φωνών.

Επιπλέον η χρήση των μελωδικών μπάσων προσφέρει ευελιξία στην εναρμόνιση. Δίνει τη δυνατότητα μιας πιο ελεύθερης συγχορδιακής εναρμόνισης χωρίς να υπάρχει ο περιορισμός από τις συγχορδίες που διαθέτει το Standard Bass. Επίσης δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας διαλόγου μεταξύ δεξιού και αριστερού χεριού, ο οποίος μπορεί να συνδεθεί με διαφοροποίηση του ηχοχρώματος.

Ωστόσο, εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι παρ' όλες τις δυνατότητες που προσφέρει η χρήση των μελωδικών μπάσων, ο χειρισμός τους απαιτεί υψηλότερο επίπεδο δεξιότητας και ανεξαρτησίας των χεριών. Το γεγονός αυτό αποτρέπει πολλούς παραδοσιακούς μουσικούς εκτελεστές από την

χρήση τους. Ένας άλλος κίνδυνος που παραμονεύει είναι αυτός της “δυτικοποίησης”¹ του παραδοσιακού ύφους, ειδικά όταν χρησιμοποιούνται αρμονίες που δεν ανήκουν στην αισθητική του εκάστοτε παραδοσιακού τοπικού ιδιώματος.

Στην πορεία της έρευνας ανέκυψαν συγκεκριμένα ερωτήματα και προβληματισμοί. Μεταξύ αυτών αναφέρουμε:

- i) Πώς μπορεί να επιτευχθεί ισορροπία ανάμεσα στην αυθεντικότητα και τη δημιουργική επεξεργασία;
- ii) Ποια είναι τα όρια της εναρμόνισης, ώστε να διατηρείται ο λαϊκός χαρακτήρας;
- iii) Σε ποια κομμάτια λειτουργεί πιο “φυσικά” η χρήση μελωδικών μπάσων και σε ποια όχι;

¹ Με τον όρο “δυτικοποίηση” εννοώ την τάση να μετατρέπουμε τις ιδιαιτερότητες μιας παραδοσιακής μουσικής σε πιο “δυτικά” πρότυπα — αρμονικά, ρυθμικά ή μορφολογικά. Αυτό το θέτω ως κίνδυνο στην παρούσα εργασία, γιατί ένας από τους στόχους είναι να διατηρηθούν τα χαρακτηριστικά που δίνουν στην τοπική μουσική την αυθεντικότητα και τον ιδιωματικό της χαρακτήρα. Αν, για παράδειγμα, ένα κομμάτι έχει μια ασυμμετρία ή μια μελωδική επανάληψη που δεν “ταιριάζει” σε τετράμετρα, και την προσαρμόσω σε τετράμετρα (προσθέτοντας ή αφαιρώντας υλικό) για να είναι πιο συμμετρική μορφολογικά, τότε επιβάλλω μια δυτική αντίληψη πάνω σε ένα προφορικό, βιωματικό υλικό.

Η μουσική στην περιοχή της Μακεδονίας

Η παραδοσιακή μουσική της Δυτικής Μακεδονίας² έχει κοινά χαρακτηριστικά και ξεχωρίζει για τα σύνθετα μετρικά σχήματα και τα ποικίλα ρυθμικά μοτίβα. Οι μελωδίες της βασίζονται κυρίως στη διατονική κλίμακα, αλλά περιλαμβάνουν και στοιχεία από το χρωματικό γένος. Χρησιμοποιείται ευρέως το συγκερασμένο σύστημα, ενώ χαρακτηριστικό τους στοιχείο είναι τα ιδιαίτερα ενόργανα "γυρίσματα", καθώς και οι χαρακτηριστικοί μουσικοί τρόποι παίξιματος. Αυτά τα στοιχεία διαφοροποιούν τη μουσικοχορευτική παράδοση της Δυτικής Μακεδονίας από εκείνη των υπόλοιπων περιοχών της Ελλάδας. (Καβακόπουλος, 2016).

Οι πρώτες κομπανίες στη Δυτική Μακεδονία φαίνεται πως απαρτίζονταν από χριστιανόγυφτους, οι οποίοι ζούσαν στα προάστια των χωριών και των πόλεων. Η καταγωγή τους τοποθετείται στην Αίγυπτο, ενώ η είσοδός τους στα ελληνικά εδάφη χρονολογείται τον 14ο αιώνα. Για πολλά χρόνια, το επάγγελμα του μουσικού θεωρούνταν υποτιμητικό. Οι μουσικοί αυτοί υπήρξαν συνήθως αυτοδίδακτοι. Μάθαιναν να παίζουν τα όργανα δίπλα σε κάποιον από την οικογένεια. Πολλοί είχαν την ευκαιρία να παίξουν σε μπάντες κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής τους θητείας. Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα συναντούμε τις πρώτες εμφανίσεις τέτοιων συνόλων (κομπανιών) στις οικογένειες Γκιούμπαρα και Βαλκάνη, που ίδρυσαν τις πρώτες κομπανίες χάλκινων πνευστών στο Εμπόριο Πτολεμαΐδας.

² Για την παρούσα εργασία ο γεωγραφικός όρος διαφοροποιείται από τον παρόντα διοικητικό και νοείται μία μουσική ενότητα που περιλαμβάνει τους νομούς Φλώρινας, Πέλλας και τα βόρεια τμήματα των νομών Κοζάνης και Καστοριάς.

Στις περιοχές όπου αναπτύχθηκαν τα συγκροτήματα χάλκινων πνευστών, η τοπική μουσική εκπροσωπείτο κυρίως από την αγροτική τάξη, με κυρίαρχα όργανα τους ζουρνάδες, που είχαν έντονο και δυναμικό ήχο. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η Δυτική Μακεδονία, όπου η μουσική αυτή παράδοση εμφανίστηκε κυρίως στις αρχές του 20ού αιώνα. Εκείνη την περίοδο είχαν ήδη καθιερωθεί φιλαρμονικές και στρατιωτικές μπάντες με ευρωπαϊκό στυλ, που έφεραν τον αγροτικό πληθυσμό σε επαφή με την πολυφωνία της ευρωπαϊκής μουσικής. Επιπλέον, λόγω των γλωσσικών απαγορεύσεων που υπέστησαν οι σλαβόφωνοι της περιοχής και του περιορισμού του τραγουδιού, ο δυνατός και τεχνικά απαιτητικός ήχος των χάλκινων πνευστών, που δεν μπορούσαν να συνοδεύσουν τραγούδια, παραμέρισε τα λεγόμενα «παλιά» όργανα (ταμπουρά, καβάλ, πιστέλκα, γκάνιτα, τουμπερλέκι και νταούλι). (ΜΕΓΚΛΕΝ, 2024). Για αυτούς τους λόγους, τα συγκροτήματα χάλκινων πνευστών γνώρισαν μεγαλύτερη ανάπτυξη στην κεντροδυτική Μακεδονία. Σύμφωνα με μαρτυρίες, στη Γουμένισσα λειτουργούσε γαλλικό στρατηγείο το 1917. Όταν οι Γάλλοι αποχώρησαν από την περιοχή, φέρεται να έθαψαν τα χάλκινα πνευστά της στρατιωτικής μπάντας τους σε ένα χωράφι. Μερικά χρόνια αργότερα, τα όργανα αυτά βρέθηκαν τυχαία από ντόπιους αγρότες και παραδόθηκαν σε τοπικούς μουσικούς, οι οποίοι τα επισκέυασαν. (Γκουράνη, 2014). Το περιστατικό αυτό θεωρείται καθοριστικό για την απαρχή της χρήσης χάλκινων πνευστών στη Γουμένισσα, ήδη από τη δεκαετία του 1920.

Τέλος, στην εξάπλωση των χάλκινων στη Μακεδονία έπαιξε ρόλο και η ύπαρξη αριστοκρατίας και εμπορικών σχέσεων με το εξωτερικό, καθώς οι πολιτιστικές μεταβολές του 20ού αιώνα, συνέβαλαν στη στροφή της παραδοσιακής μουσικής προς πιο «ευρωπαϊκά» ηχοχρώματα. Η μαζική υιοθέτηση των χάλκινων οργάνων ταυτίζεται με τον εκσυγχρονισμό του ήχου και τη σταδιακή υποχώρηση του τραγουδιού λόγω γλωσσικών περιορισμών, οδηγώντας σε έναν δεξιοτεχνικό, εντυπωσιακό και ογκώδη ήχο, χαρακτηριστικό της μακεδονικής μουσικής σήμερα. (Γκουράνη, 2014)

Η σύνθεση των συγκροτημάτων χάλκινων πνευστών, όπως τα γνωρίζουμε σήμερα, δεν είναι απόλυτα σταθερή, όμως βασίζεται σε μια κοινή δομική αρχή. Ο πυρήνας τους αποτελείται από δύο βασικές ομάδες οργάνων: τα πνευστά (κυρίως το κλαρίνο και τα χάλκινα) και τα κρουστά. Η πιο συνηθισμένη διάταξη περιλαμβάνει, στην κατηγορία των πνευστών, ένα κλαρίνο, μία τρομπέτα ή/και κορνέτα, ενδεχομένως ένα ευφώνιο και ένα τρομπόνι. Όσον αφορά τα κρουστά, τυπικά υπάρχουν μία γκρανκάσα με ενσωματωμένο πιατίνι και ένα snare drum (ταμπούρο). Σε κάποιες περιπτώσεις, αυτά τα κρουστά

μπορεί να αντικατασταθούν από ένα νταούλι. Επιπλέον, κατά διαστήματα συναντάμε και τη χρήση ακορντεόν³, το οποίο όμως από τη δεκαετία του '70 και μετά, έχει σε μεγάλο βαθμό αντικατασταθεί από το synthesizer. (Μαντέλλος, 2022) Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι εξαιτίας της μεγαλύτερης πρακτικότητας και ποικιλίας ηχοχρωμάτων που προσφέρει από το ακορντεόν. (Μέτσιος, 2010) Επιπλέον το synthesizer είναι ένα όργανο στο οποίο μπορούν να προσαρμοστούν πολλοί διαφορετικοί ήχοι, το οποίο δημιουργεί ευκολία στην μπάντα. Τέλος είναι πιο προσιτό οικονομικά για τους περισσότερους καθώς υπάρχει μεγάλη ποικιλία στην αγορά και κυκλοφορούν διάφορες ποιότητες.

Πολλές σύγχρονες μπάντες της Μακεδονίας έχουν ενσωματώσει το synthesizer στις εμφανίσεις τους, παρακάτω παρατίθενται κάποια βίντεο που το πιστοποιούν:

Τα Χάλκινα Ηχοχρώματα στο Πανηγύρι της Μαρίνας Ημαθίας "2023". Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου». Νοέμβριος 9, 2023. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=6_IM8fGUfmY&list=PLoUgxEmNjzWvHK08F4OZzbNDjjVwFOSnK (Προσπελάστηκε στις 22 Ιουνίου 2025)

Ajde red se redat Με Μακεδονικό Μεράκι Στους Λόφους Φλώρινας (21/05/2025). Ανεβασμένο από «Folk Dances». Μάιος 22, 2025. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=NH0bpPz75Ac&list=RDNH0bpPz75Ac&start_radio=1&ab_channel=FolkDances (Προσπελάστηκε στις 3 Ιουλίου 2025).

Συρτά Μακεδονίας - Χάλκινα Γουμένισσας / Γρίβα Κιλκίς 7/4/2024. από «Γιώργος Θάνου». Απρίλιος 8, 2024. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=EravFmkSvjA&list=RDEravFmkSvjA&start_radio=1 (Προσπελάστηκε στις 22 Ιουνίου 2025).

Ο ρόλος κάθε οργάνου στη μπάντα των χάλκινων πνευστών είναι σαφώς διακριτός και μπορεί να παρουσιάζει μικρές διαφορές από μπάντα σε μπάντα. Σύμφωνα με τον Καβακόπουλο (Μαντέλλος, 2022), το κλαρίνο αναλαμβάνει να παίζει την κύρια μελωδία. Η κορνέτα συμπληρώνει τα κενά που δημιουργούνται από τις ανάσες του κλαρινίστα και αναλαμβάνει τις μελωδικές καταλήξεις. Το τρομπόνι έχει τον ρόλο του «Ισοκράτη», και το νταούλι χτυπά απλά τα ισχυρά και ασθενή μέρη του μέτρου, ενώ το τύμπανο προσθέτει ποικιλία στο ρυθμικό μοτίβο.

³ Στην ηχογράφηση του δίσκου «Τραγούδια δίχως λόγια», που κυκλοφόρησε το 1997, εμφανίζεται και το ακορντεόν. Στον δίσκο συμμετέχουν δύο ορχήστρες, στην ορχήστρα των Διονύση Μπουλγούρη (Νύση) – Γιαννάκη Ζλατάνη παίζει ακορντεόν ο Ζλατάνης Κώστας, ενώ στην ορχήστρα του Γιώργη Ουρούμη παίζουν οι Χρήστος και Δημήτρης Ουρούμης.

Πατρούνιο

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία

Το Πατρούνινο είναι ένας παραδοσιακός χορός της περιοχής του Νομού Πέλλας, γνωστός για τον ρυθμό του σε 11σημο μέτρο, με εσωτερική δομή έναν 7σημο (3-4) και έναν 4σημο. Το όνομα του χορού προέρχεται από το ομώνυμο τραγούδι “Πατρούνο μόμε”, σε μετάφραση “Πατρούνα κοπελιά”, ενώ για τον ίδιο χορό χρησιμοποιείται και το τραγούδι “Στόινα” (ΜΕΓΚΛΕΝ,2024). Το Πατρούνινο αλλιώς συναντάται και ως «Ίσιος», «Πατρούλα», «Πατρούνινα», «Πατρώννα», «Της Πετρούλας», «Πετρούνινο». (Γκουράνη, 2014). Ο τίτλος Πατρούνινο ετυμολογικά σημαίνει “Ο χορός της Πατρούνας”, με την κατάληξη -ινο εκτός από προέλευση να σημαίνει και κτήση. (Μανουσαρίδου, 2020). Από την άλλη πλευρά η Γκουράνη στη διδακτορική της διατριβή υποστηρίζει ότι η συσχέτιση του ονόματος του χορού με το γυναικείο όνομα «Πετρούλα» φαίνεται να είναι εσφαλμένη. Αντίθετα, ο όρος «Πατρούνινο» ενδέχεται να προέρχεται από τη λέξη «πατροπαράδοτο», υποδηλώνοντας την παλαιότητα και τον παραδοσιακό χαρακτήρα του χορού, ο οποίος έχει διατηρηθεί από γενιά σε γενιά. (Γκουράνη, 2014).

Τα τραγούδια “Στόινα” και “Patruno mome”, αν και αρχικά ερμηνεύονταν με στίχους στη σλαβομακεδονική διάλεκτο (τα λεγόμενα «εντόπ’κα» ή «ντόπ’κα»), σταδιακά κατέληξαν να επιτελούνται αποκλειστικά ως οργανικά⁴. Σύμφωνα με τον Κωστόπουλο (2008) η εξέλιξη αυτή άμεσα με τις βαθιές κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που έλαβαν χώρα στη Μακεδονία από τα τέλη του 19ου αιώνα και εξής. Η αποδυνάμωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η μεταγενέστερη ένταξη της περιοχής στον εθνικό κορμό της Ελλάδας συνοδεύτηκαν από μια συντονισμένη προσπάθεια γλωσσικής και πολιτισμικής ομογενοποίησης, ιδίως μέσα από την εκπαιδευτική πολιτική και τη σταδιακή απαγόρευση της σλαβόφωνης ταυτότητας. Η κορύφωση αυτής της πολιτικής ήρθε το 1936, με το καθεστώς Μεταξά, όταν επιβλήθηκε καθολική απαγόρευση της δημόσιας χρήσης της γλώσσας. Υπό αυτές τις συνθήκες, τα τραγούδια με σλαβικούς στίχους είτε απαλείφθηκαν πλήρως από την πολιτισμική μνήμη είτε διασώθηκαν μόνο ως οργανικά, απαλλαγμένα από το «επικίνδυνο» λεκτικό τους περιεχόμενο. Η λογοκρισία των τοπικών πληθυσμών, οι οποίοι απέφυγαν σταδιακά να τραγουδούν ή να μεταδίδουν στίχους, ενίσχυσε αυτό το φαινόμενο. Έτσι, σκοποί όπως η “Στόινα” και το “Patruno mome” διατηρήθηκαν στο ρεπερτόριο ως οργανικοί σκοποί.

⁴ Τα δύο αυτά τραγούδια εκδόθηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 2024 με τους αρχικούς τους στίχους μέσω του άλμπουμ ΜΕΓΚΛΕΝ.

Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή

1. Ακριτες Αλμωπιας-Πατρούνινο. Ανεβασμένο από «takis m» Αύγουστος 31, 2013. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=OA6xAWGTjI4>
2. Πατρούνινο Πέτρος Ζαράνης. Ανεβασμένο από «Πέτρος Ζαράνης» Αύγουστος 22, 2014. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=SgcKWk5e-QE&ab_channel=%CE%A0%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%82%CE%96%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82
3. Periklis Papapetropoulos-Patrounino. Ανεβασμένο από «FM Records» Μάιος 31, 2017. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=bIJ47LK3vSs&ab_channel=FMRecords
4. Πατρούνινο. Ανεβασμένο από «Φ.Σ. Έδεσσας "Μέγας Αλέξανδρος» Νοέμβριος 2, 2023. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=HJ0GDTEIMO0&ab_channel=%CE%A6.%CE%A3.%CE%88%CE%B4%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82%22%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%82%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82%22-Topic
5. Πατρούνινο- Χάλκινα Ηχοχρώματα/ Ακριτες Αλμωπίας “2016”. Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου» Νοέμβριος 29, 2016. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=rbt6xFgsNOg&ab_channel=%CE%93%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82%CE%98%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85

Μέσα από τη μελέτη των παραπάνω μουσικών συνόλων εντοπίσαμε διαφορετικές μελωδίες που συναντώνται με το κοινό όνομα «Πατρούνινο». Έτσι πραγματοποιήθηκε η καταγραφή του πρώτου θέματος από 3 διαφορετικές εκτελέσεις. Στη συνέχεια ακολουθεί μια παράθεση και ανάλυση των τριών διαφορετικών εναρκτήριων θεμάτων, καθώς και αναφορά και σύγκριση και των υπολοίπων.

- Το πρώτο θέμα που συναντάται στην εκτέλεση του κομματιού ανεβασμένο από Φ.Σ. Έδεσσας "Μέγας Αλέξανδρος", είναι στην Φα μείζονα.

Πατρούνινο μελωδία 1/Φ.Σ. Έδεσσας

Κυριακού Μαρία

Ο ρυθμός είναι 11/8 (ή 11/16), η διάταξη των ογδών είναι της μορφής: 7(3+4) + 4 και το tempo του είναι σχετικά γρήγορο, μεταξύ 150 και 170 bpm το τέταρτο. Εμφανίζονται 4 θέματα τα 2 πρώτα στην Φα μείζονα ενώ τα 2 επόμενα στη ντο ελάσσονα με επανάληψη του κάθε θέματος ξεχωριστά καθώς και συνολική επανάληψη και των 4. Τα δύο πρώτα θέματα είναι η μελωδία του τραγουδιού «Patruno mome» Την 3^η φορά που επιστρέφει το εναρκτήριο θέμα στη Φα μείζονα ακολουθεί ένα νέο θέμα που εμφανίζεται πρώτη φορά (Ντο-) το οποίο είναι η μελωδία του τραγουδιού «Στόινα».

- Το πρώτο θέμα που συναντάται στην εκτέλεση των Χάλκινων Ηχοχρωμάτων + Ακρίτες Αλμπωπίας ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου», είναι στην Ντο ελάσσονα. (Στόινα)

Πατρούνινο Θέμα 1/ Χάλκινα Ηχοχρώματα

Κυριακού Μαρία

Εδώ το tempo του θέματος είναι λίγο πιο γρήγορο από αυτό της προηγούμενης εκδοχής, μεταξύ 165 και 180 bpm το τέταρτο. Τα θέματα που παρουσιάζει αρχικά είναι 3, κάνοντας επανάληψη στο καθένα από αυτά αλλά και 3 φορές επανάληψη ολόκληρης της «τριπλέτας». Το δεύτερο θέμα που παρουσιάζει είναι ακριβώς το ίδιο με το τελευταίο θέμα της προηγούμενης εκτέλεσης.

Την 4^η φορά όπου φαίνεται ότι το θέμα επαναλαμβάνεται, εμφανίζει το αρχικό θέμα και στη συνέχεια εμφανίζονται 3 καινούργια θέματα με επανάληψη το καθένα ξεχωριστά ενώ στο τελευταίο από αυτά κάνει διπλή επανάληψη δηλαδή συνολικά 4 φορές και κλείνει με το εναρκτήριο.

- Η τρίτη και τελευταία εκτέλεση που μελετήθηκε προέρχεται και πάλι, όπως αναφέρεται και στην περιγραφή, από τους Ακρίτες Αλμωπίας, όπως αναφέρεται και στην περιγραφή. Είναι η εκτέλεση της οποίας τα θέματα αποτέλεσαν την βάση για τη μεταγραφή για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα. Το εναρκτήριο θέμα είναι το ακόλουθο:

Το τέμπο του μεταξύ 160 και 180 bpm το τέταρτο. Τα θέματα που παρουσιάζει αρχικά είναι 3, με ξεχωριστή επανάληψη του καθενός από αυτά αλλά και επανάληψη και των τριών συνολικά. Έπειτα παρουσιάζει το 4^ο θέμα (Στόινα) που είναι το κοινό θέμα που συναντήθηκε και στις δύο προηγούμενες εκτελέσεις.

The image displays a musical score in 16/16 time, consisting of two staves. The first staff contains three measures of music, each representing a different rhythmic theme. The second staff begins with a measure number '5' and contains four measures of music, including a final measure with a double bar line. The notation is in treble clef and uses eighth and sixteenth notes.

Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν

Η επιλογή των θεμάτων που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διαπραγμάτευση του θέματος της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε έπειτα από ακρόαση πολλών διαφορετικών εκτελέσεων. Η επιλογή των θεμάτων που παρουσιάζονται στην τελευταία εκτέλεση που παρέθεσα από Ακρίτες Αλμωπίας προέκυψε, όπως προαναφέρθηκε, λόγω προσωπικής προτίμησης και εξοικείωσης.

Αρχικά πραγματοποίησα προσεκτική ακρόαση και ανάλυση των θεμάτων, με γνώμονα να αποδοθεί με ακρίβεια η κύρια μελωδική γραμμή. Σκοπός ήταν να διατηρηθεί η βασική μελωδική γραμμή και η οικεία ρυθμική αγωγή του κομματιού. Πριν την εμφάνιση του πρώτου θέματος προστέθηκε μια μικρή εισαγωγή με οστινάτο στο αριστερό χέρι που εντάσσει τον ακροατή στο ρυθμικό περιβάλλον του 11σημου ρυθμού. Στη συνέχεια ακολούθησε η εναρμόνιση των μελωδιών με τη χρήση μελωδικών μπάσων σε όλη τη διάρκεια του κομματιού. Ωστόσο εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι υπάρχουν κάποια σημεία όπου το αριστερό χέρι κινείται αντιστικτικά στο δεξί.

Ενώ σε άλλα σημεία κινείται unisono προκειμένου να τονιστεί η μελωδία.

Τέλος στο σημείο όπου γίνεται η εισαγωγή του 4^{ου} και τελευταίου θέματος αλλάζει τελείως η υφή του αριστερού χεριού και αποκτά αποκλειστικά συνοδευτικό χαρακτήρα με συγχορδίες σε ανοιχτές θέσεις.

Αξιοσημείωτη είναι η επιλογή της τελευταίας αρμονίας η οποία είναι η έκτη μείζονα της αρχικής τονικότητας και είναι μια συγχορδία που χρησιμοποιείται συχνά στο κλείσιμο από παραδοσιακές μπάντες πνευστών της Μακεδονίας.

Η μεταγραφή αυτή αποσκοπεί όχι απλώς στην τεχνική απόδοση του έργου, αλλά στη ζωντανή παρουσίασή του με το ηχόχρωμα και την εκφραστικότητα του ακορντεόν, αναδεικνύοντας τη δυναμική σχέση της παραδοσιακής μουσικής με το σύγχρονο μουσικό όργανο και τις τεχνικές του.

Ουσαμνάτο

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία

Πρόκειται για έναν αργό συρτό χορό της Μακεδονίας, με τετράσημο ρυθμό (4/4). «Ουσαμνάτο» στα σλαβομακεδονικά σημαίνει «νωρίς το ξημέρωμα». Η μελωδία ήταν ο τελευταίος χορός που χορευόταν σε ένα γλέντι γάμου, όταν πια είχε τελειώσει και κόντευε να ξημερώσει. (Μανουσαρίδου, 2020). Χορεύεται ως «γκάιντα»⁵ δηλαδή ως αργό συρτό όπως και οι σκοποί: «Κίτινα», «Πόποβα κέρκα», «Τσίε βα νιβέστα»⁶, «Βουντιντσάρτσε» και «Τικφέσκο». (Γκουράνη, 2014). Το Ουσαμνάτο είναι ένας χορός που χορευόταν από άνδρες (Μυλωνά, 2023), το οποίο φαίνεται να τηρείται, χωρίς αυστηρότητα, μέχρι και σήμερα στα πανηγύρια. Η μελωδία του χορού είναι χαρακτηριστική, κοινή⁷ στις περισσότερες εκτελέσεις, όπως αποδείχθηκε και από την έρευνα που διεξήχθη.

⁵ Η ονομασία του χορού «Γκάντα» φαίνεται πως προέρχεται από το ομώνυμο μουσικό όργανο που τον συνοδεύει. Πρόκειται για έναν χορό ανδρικού χαρακτήρα, ο οποίος αποτελείται από δύο διακριτά μέρη: ένα αργό και ένα γρήγορο. Κατά το γρήγορο μέρος, ο πρωτοχορευτής έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει χορευτικές φιγούρες και να καθοδηγήσει τον κύκλο του χορού, σχηματίζοντας διαφορετικές παραστάσεις. (Σαλαμάνης, 2016)

⁶ Στο ΜΕΓΚΛΕΝ (2024) εκτελείται και αναφέρεται ως καθιστικό τραγούδι του γάμου.

⁷ Εξαίρεση αποτέλεσε μια ηχογράφιση του σκοπού από την ορχήστρα του Γιώργου Ουρούμη το 1997 από τον δίσκο «Τραγούδια δίχως λόγια» όπου η μελωδία είναι εντελώς διαφορετική από αυτή που συναντάται συνήθως. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Ουρούμης ήταν από τους λίγους μουσικούς που γνώριζαν τα τραγούδια στη φωνητική τους εκδοχή, έτσι ώστε να τα εντάξει στο ρεπερτόριό του. (Γκουράνη, 2014)

Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή

1. Ουσαμνάτο- Ήχος Αλμωπίας. Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου» Δεκέμβριος 1, 2020. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=TQjSZXhbugs&ab_channel=%CE%93%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82%CE%98%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85 (Προσπελάστηκε στις 12 Μαΐου 2025)
2. Ουσαμνάτο Γκάντα Χρυσοδάχτυλοι. Ανεβασμένο από «Ραφαήλ Καμπαδάκης» Φεβρουάριος 27, 2020. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=clws5zY1uaE&ab_channel=%CE%A1%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%AE%CE%BB%CE%9A%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%B1%CE%B4%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82 (Προσπελάστηκε στις 12 Μαΐου 2025)
3. ΟΥΣΑΜΝΑΤΟ - "ΑΛΜΩΠΕΣ ΑΡΙΔΑΙΑΣ"- ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Η πατρίδα της καρδιάς μας 15 3 19. Ανεβασμένο από «ΝΙΚΟΣ ΑΛΒΑΝΟΥΔΗΣ» Ιανουάριος 1, 2020. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=oXSFURE9mI8&ab_channel=%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%91%CE%9B%CE%92%CE%91%CE%9D%CE%9F%CE%A5%CE%94%CE%97%CE%A3 (Προσπελάστηκε στις 12 Μαΐου 2025)
4. Χάλκινα Ηχοχρώματα – Ουσαμνάτο. Ανεβασμένο από «Χάλκινα Ηχοχρώματα» Ιούλιος 28, 2021. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=UcD192ms2D4&ab_channel=%CE%A7%CE%AC%CE%BB%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%97%CF%87%CE%BF%CF%87%CF%81%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1 (Προσπελάστηκε στις 12 Μαΐου 2025)
5. Ουσαμνάτου. Ανεβασμένο από «Φ.Σ. Έδεσσας "Μέγας Αλέξανδρος"» Σεπτέμβριος 21, 2023. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=gWvIUPOaoqrc&ab_channel=%CE%A6.%CE%A3.%CE%88%CE%B4%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82%22%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%82%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82%22-Topic ((Προσπελάστηκε στις 12 Μαΐου 2025)

Από την μελέτη των παραπάνω κομματιών εντοπίστηκαν δύο διαφορετικές μελωδίες που συναντώνται με το όνομα Ουσαμνάτο. Παρακάτω παρατίθενται σε απλή γραφή οι δυο αυτές μελωδίες.

Ουσαμνάτο 1η εκδοχή

Κυριακού Μαρία

Η μελωδία αυτή είναι εκείνη που συναντάται στις περισσότερες ηχογραφήσεις και έχει επικρατήσει η σύνδεσή της με το Ουσαμνάτο. Μορφολογικά μπορούμε να ορίσουμε ένα θέμα A1 που ακολουθεί ένα παρόμοιο A2 με επανάληψη και των δύο ενώ έπειτα εμφανίζεται ένα νέο θέμα στην σχετική μείζονα τονικότητα B1 που ακολουθεί ένα B2 με υλικό παρόμοιο του A2, με επανάληψη και των δύο.

<p>[A₁ – A₂] x2 [B₁ – B₂] x2</p>
--

Ουσαμνάτο 2η εκδοχή

Κυριακού Μαρία

Αυτή είναι η δεύτερη εκδοχή της μελωδίας Ουσαμνάτο από την εκτέλεση της ορχήστρας του Γιώργου Ουρούμη⁸. Είναι επίσης εκτελεσμένη σε αρκετά αργό tempo (περίπου 80 bpm το τέταρτο). Με μια σύντομη μορφολογική ανάλυση εντοπίζονται 4 φράσεις (ενδεχομένως 2, με 2 υπομέρη η καθεμία αν το κοιτάξουμε μακροσκοπικά) και η σειρά του είναι η παρακάτω :

[A-B-C-D] x2
[C-B-C-D] x2

⁸ Ο Ουρούμης στο «Τραγούδια δίχως λόγια» ως Ουσαμνάτο παίζει τη μελωδία του «Πέτλιτε πείατ», που υπάρχει στο δίσκο ΜΕΓΚΛΕΝ (2024).

Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν

- Η τελική επιλογή της μελωδίας που χρησιμοποιήθηκε στη μεταγραφή (η πρώτη από τις δύο που προαναφέρθηκαν) βασίστηκε κυρίως στην οικειότητα και εξοικείωση με το συγκεκριμένο μουσικό υλικό. Η γνωριμία μου με την δεύτερη προέκυψε από την έρευνα που ακολούθησε μετέπειτα για τον συγκεκριμένο σκοπό. Στην εν λόγω μεταγραφή χρησιμοποιήθηκαν και τα δύο συστήματα του αριστερού χεριού του ακορντεόν.⁹ Η μεταγραφή ξεκινά με τη συνδυαστική απόδοση αυτών των δύο συστημάτων με το αριστερό χέρι, δηλαδή τα μπάσα από τις δυο μπροστινές μπασογραμμές των S.B. και τα μελωδικά μπάσα ταυτόχρονα. Ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιείται αμιγώς το S.B. στην εναρμόνιση της μελωδίας. Μελωδικά η μόνη επεξεργασία που υπέστη το κομμάτι είναι η προσθήκη μιας δεύτερης φωνής σε διάστημα 3^{ης} το οποία γενικά συνηθίζεται να συμβαίνει από τα χάλκινα.

Εκτός από την βασική μεταγραφή, καταγράφηκαν και κάποιες παραλλαγές ενός θέματος της μελωδίας, με σκοπό να προστεθούν εμβόλιμα στην παρουσίαση των κομματιών σαν ένα μοτίβο που λειτουργεί και ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των μεταγραφών.

⁹ Το ακορντεόν διαθέτει δύο βασικά συστήματα για το αριστερό χέρι: το σύστημα standard bass και το σύστημα melody bass (ή free bass).

Το standard bass είναι το πιο διαδεδομένο και χρησιμοποιείται κυρίως στην παραδοσιακή και λαϊκή μουσική. Βασίζεται σε μια διάταξη κουμπιών που περιλαμβάνει μπασογραμμές (μονές νότες) και συγχορδίες (major, minor, 7ης και diminished) οργανωμένες κατά τον κύκλο των πέμπτων. Παρέχει έτοιμες τυποποιημένες συγχορδίες, διευκολύνοντας τη συνοδεία, αλλά περιορίζει τη μελωδική ελευθερία στο αριστερό χέρι.

Αντίθετα, το melody bass ή free bass δίνει πρόσβαση σε μονές νότες σε ευρύτερη έκταση, επιτρέποντας στο αριστερό χέρι να παίζει μελωδίες, αντίστιξη και πολύπλοκες αρμονίες. Είναι πιο απαιτητικό τεχνικά, χρησιμοποιείται κυρίως στην κλασική μουσική και θεωρείται ιδανικό για πολυφωνικές συνθέσεις και σολιστική απόδοση.

1^η παραλλαγή:

Στην 1^η παραλλαγή αλλάζει λίγο ο ρόλος των χεριών καθώς το δεξί χέρι κρατάει μια αρμονία η οποία μάλιστα κινείται χρωματικά προς τα κάτω ενώ το αριστερό χέρι έχει τη βασική μελωδία.

2^η παραλλαγή:

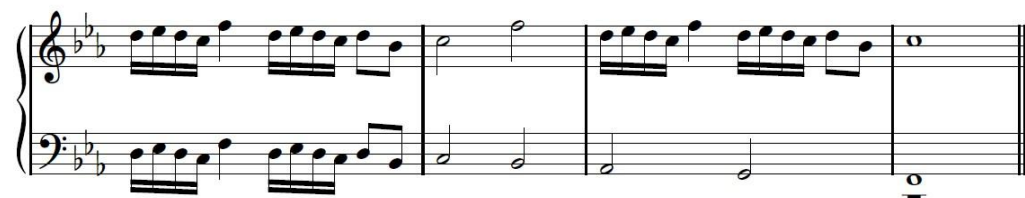
Το χαρακτηριστικό της 2^{ης} παραλλαγής είναι η αρμονική συνοδεία. Η μελωδία δεν εναρμονίζεται στο περιβάλλον της ελάσσονας κλίμακας που κινείται αλλά στο περιβάλλον της 4^{ης} μείζονας κλίμακας. Δηλαδή η βασική εναρμόνιση της μελωδίας είναι στην 4^η μείζονα συγχορδία, στη ΦΑ μείζονα.

3^η παραλλαγή:

Η 3^η παραλλαγή είναι βασισμένη στη συνθετική τεχνική του κανόνα.¹⁰ Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπάρχει αυστηρή μίμηση καθώς το ζητούμενο είναι να δοθεί στον ακροατή η αίσθηση του κανόνα. Η εισαγωγή των φωνών γίνεται με διαφορά ενός μέτρου δηλαδή δύο τετάρτων.

4^η παραλλαγή:

Η 4^η παραλλαγή έχει στην αρχή μια παράλληλη κίνηση της μελωδίας στην οκτάβα ενώ στην συνέχεια το αριστερό χέρι κινείται αντιστικτικά στο δεξί.

¹⁰ Η συνθετική τεχνική του κανόνα είναι μια μορφή πολυφωνίας όπου μια μελωδία επαναλαμβάνεται (αυστηρά) από μία ή περισσότερες φωνές, που μπαίνουν διαδοχικά με χρονική καθυστέρηση.

Ζάραμο

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία

Το Ζάραμο είναι παραδοσιακός χορός, ο οποίος απαντάται σε περιοχές του νομού Φλώρινας. Ο συγκεκριμένος χορός συναντάται με διαφορετικές μελωδίες με παρόμοια ρυθμομελωδικά χαρακτηριστικά. Η ονομασία Ζάραμο προέρχεται από τα Σλαβομακεδονική γλώσσα και σημαίνει «από ώμο σε ώμο», αναφερόμενη στον χαρακτηριστικό τρόπο λαβής (δηλαδή από τους ώμους) των χορευτών κατά την εκτέλεση του χορού. Το Ζάραμο δεν περιορίζεται μόνο στη Φλώρινα, αλλά απαντάται και σε άλλες περιοχές του Ελλαδικού χώρου με διαφορετικές ονομασίες. Στην Πέλλα, για παράδειγμα, ο ίδιος χορός είναι γνωστός ως Ράμνα ή Ντρουόμπνο (ΜΕΓΚΛΕΝ, 2024).

Παρά την βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, δεν κατέστη δυνατός ο εντοπισμός σαφών και τεκμηριωμένων αναφορών σχετικά με την ιστορική προέλευση του όρου Ζάραμο στην περιοχή της Φλώρινας. Όσον αφορά τη μετάδοση του όρου «Ζάραμο» από τη Φλώρινα σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας, όπως η Πέλλα, αντικαθιστώντας τοπικές ονομασίες όπως «Ράμνα» ή «Ντρουόμπνο», αποτελεί ένα φαινόμενο πολιτισμικής διάχυσης που συνέβει για να διευκολυνθεί η συνεννόηση μεταξύ των μουσικών και χορευτών. Ιστορικά γνωρίζουμε πως ο χορός συνοδεύει την είσοδο της πόγατσας¹¹ στους γάμους. Κατά αυτό το Φλωρινιώτικο έθιμο, ο χορός χορεύεται από άνδρες, οι οποίοι κάνουν διάφορες φιγούρες, καθίσματα και στροφές. Ο πρώτος κρατάει με το ένα χέρι στο κεφάλι την κουλούρα (πόγατσα) και οι άλλοι ακολουθούν (Ράφτης, 1995). Πλέον, έχει αυτονομηθεί από το τελετουργικό των γάμων και χορεύεται σε πολλές περιστάσεις.

¹¹ Σύμφωνα με την τοπική διάλεκτο της Φλώρινας, η λέξη "πόγατσα" αναφέρεται σε ένα είδος παραδοσιακής πίτας, συνήθως στρογγυλού σχήματος, που μοιάζει με πλακέ ψωμί ή τυρόπιτα χωρίς φύλλο. Είναι σλαβικής προέλευσης και συναντάται σε πολλές βαλκανικές κουζίνες. "погача

Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή

6. <https://www.youtube.com/watch?v=BOQkwlwVdiE> (Προσπελάστηκε στις 25 Απριλίου 2025)
7. <https://www.youtube.com/watch?v=EhS1jNCl32A> (Προσπελάστηκε στις 25 Απριλίου 2025)
8. <https://www.youtube.com/watch?v=pquBtuEnLnI> (Προσπελάστηκε στις 25 Απριλίου 2025)

Αυτές είναι κάποιες από τις μελωδίες που εντόπισα κατά την αναζήτηση του όρου «Ζάραμο Φλώρινας» στο Youtube. Μέσα από τη σύγκριση και ανάλυση των μουσικών αυτών συνθέσεων προκύπτουν οι ακόλουθες επισημάνσεις:

Αρχικά στην πρώτη εκτέλεση (Μουσικόραμα) εντοπίζονται 3 βασικά θέματα, στην δεύτερη εκτέλεση (Χάλκινα της Γουμένισσας) εντοπίζονται 5 βασικά θέματα ενώ στην τρίτη εκτέλεση (Δημοτικά Ακούσματα) εντοπίζονται επίσης 5 θέματα. Χαρακτηριστικό στις δύο τελευταίες εκτελέσεις είναι ότι το Ζάραμο ακολουθεί Χασαποσέρβικο (χορός της πανελλήνια διαδεδομένος με παρόμοια κινησιολογία με το Ζάραμο, που έχει γρηγορότερο τέμπο). Στις δύο τελευταίες εκτελέσεις ο όρος χασαποσέρβικο δεν αναφέρεται καθόλου στον τίτλο. Η παράλειψη αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως πιθανόν είναι μια συνηθισμένη πρακτική. Το χασαποσέρβικο δηλαδή να ακολουθεί το Ζάραμο. Όσον αφορά την πρώτη εκτέλεση από τα «Δημοτικά ακούσματα» το κλείσιμο του βίντεο είναι με τη μέθοδο fade out¹² οπότε δεν μπορούμε να εξάγουμε ασφαλές συμπέρασμα για την ολοκλήρωση του κομματιού ή για το τι ακολουθεί στη συνέχεια. Μια άλλη σημαντική παρατήρηση είναι ότι στις δύο πρώτες εκτελέσεις υπάρχουν κοινά θέματα. Πιο συγκεκριμένα το 3^ο θέμα της εκτέλεσης των Χάλκινων της Γουμένισσας είναι το ίδιο με το πρώτο θέμα που εμφανίζεται στην εκτέλεση του «Μουσικόραμα». Τέλος αναπόσπαστο στοιχείο και των τριών αυτών εκτελέσεων είναι ο αυτοσχεδιασμός. Το κλαρίνο, σε διαφορετικό χρονικό σημείο κάθε φορά, αυτοσχεδιάζει σαν ένα μικρό «διάλειμμα» ανάμεσα στα θέματα.

¹² εξαφανίζεται αργά

Τα θέματα που επέλεξα να μεταγράψω είναι αυτά της 3^{ης} εκτέλεσης που παράθεσα και αποτελούν σύνθεση του Ferus Mustafov. Ο Ferus Mustafov (1950–2023) υπήρξε ένας από τους πιο εμβληματικούς μουσικούς της Βόρειας Μακεδονίας, ιδιαίτερα γνωστός για την εξαιρετική του δεξιότητα στο σαξόφωνο και το κλαρίνο. Μεγάλωσε σε μουσική οικογένεια στην περιοχή της Σούτκα, ένα προάστιο όπου κατοικούσαν Ρομά στα περίχωρα των Σκοπίων. Ο Mustafov ήταν γνωστός για την ενέργεια και τον αυτοσχεδιασμό του, συνδυάζοντας παραδοσιακά βαλκανικά στοιχεία με μοντέρνες επιρροές. Η μελωδία του Ferus Mustafov "Dada Sali" κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1991 στο άλμπουμ «Ферус Мустафов и Оркестар Саманта». Απόκτησε μεγάλη αναγνωσιμότητα η εκτέλεση του κομματιού στο album «King Ferus», από τη δισκογραφική εταιρεία Globe Style το 1995.

Η μελωδία του "Dada Sali" του Ferus Mustafov έγινε ευρέως αναγνωρίσιμη στα Βαλκάνια από τη δεκαετία του 1990 και μετά, κυρίως λόγω της έντονης παρουσίας του Mustafov στην πολιτιστική ζωή. Η μελωδία αυτή «επικράτησε» ως χορευτική μουσική για τον Ζάραμο επειδή συνδύασε τέλεια τον ρυθμό του χορού με την καλλιτεχνική δυναμική του Mustafov, και γιατί «ταίριαξε» στις ανάγκες της λαϊκής διασκέδασης στη Δυτική Μακεδονία. Στην Βόρεια Μακεδονία ο σκοπός αυτός ακόμα και σήμερα χορεύεται με ελεύθερη κίνηση, χωρίς οργανωμένο κινητικό μοτίβο.

Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν

Η μεταγραφή του Ζάραμο για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα υπήρξε μια πολυεπίπεδη διαδικασία, η οποία περιλάμβανε την ανάλυση του μουσικού υλικού, την καταγραφή του στη δυτική σημειογραφία, την προσαρμογή του στις ιδιαιτερότητες του οργάνου και την ερμηνευτική του επεξεργασία.

Αρχικά επιλέχθηκε ως βασικό ηχητικό τεκμήριο -από το οποίο αντλήθηκαν και όλα τα βασικά ρυθμομελωδικά χαρακτηριστικά- η εκτέλεση του Ζάραμο με μελωδία του "Dada Sali" του Ferus Mustafon. Η επιλογή αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η εκτέλεση αυτή υπήρξε για μένα γνώριμη και οικεία, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες μελωδίες που κυκλοφορούσαν και ανακάλυψα κατά την έρευνά μου, οι οποίες μου ήταν άγνωστες.

Η μελωδία καταγράφηκε αυτούσια σε παρτιτούρα με βάση τη δυτική σημειογραφία. Στη συνέχεια έγινε μια επεξεργασία της μελωδίας λαμβάνοντας υπόψη τη δυνατότητα χρήσης των κουμπιών του δεξιού χεριού στη δημιουργία κάποιων εφέ (χρωματική κίνηση, glissando) ώστε να πλησιάζει η εκτέλεση τον ηχητικό χαρακτήρα των παραδοσιακών πνευστών. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σύστημα ακορντεόν με συγχορδίες, επιλέχθηκε η χρήση μελωδικών μπάσων. Η συνοδεία με την χρήση των μελωδικών μπάσων δεν περιορίζεται σε απλή αρμονική υποστήριξη αλλά συνθέτει ένα είδος αντιστικτικής κίνησης. Σε κάποια σημεία τοποθετήθηκε το αριστερό χέρι να παίζει ουνίσονο με το δεξί με σκοπό να αναδειχτεί η μελωδία, ενώ σε άλλα σημεία κινείται σε απόσταση 3^{ns} ή 6^{ns}. Υπάρχουν μέρη όπου η μελωδία του αριστερού χεριού είναι αμιγώς αντιστικτική έναντι του δεξιού ενώ σε μεγάλο μέρος του κομματιού το αριστερό χέρι λειτουργεί συνοδευτικά με συγχορδίες 3φωνες, 4φωνες και 5φωνες. Η επιλογή της χρήσης μελωδικών μπάσων προσέφερε σημαντικά πλεονεκτήματα στην αναπαράσταση της πολυφωνίας και της ρυθμικής ζωντάνιας του κομματιού, χωρίς να αλλοιώνει τον χαρακτήρα του κομματιού σε μεγάλο βαθμό.

Ο τελικός σκοπός της μεταγραφής (όπως και του γενικότερου πλαισίου της εργασίας) εκτός από την παρουσίαση ενός άρτιου αισθητικού αποτελέσματος, έχει σκοπό να καταστήσει την εκτέλεση της μουσικής αυτής προσβάσιμη σε μουσικούς που δεν έχουν καμμία σχέση με τη μελέτη και την ερμηνεία της παραδοσιακής μουσικής.

Βίενα Λόζα

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία

Το Βίενα Λόζα τραγούδι από την περιοχή της Αλμωπίας του Νομού Πέλλας. Γίνεται αναφορά στο χωριό Τρέσινο παλιά ονομασία της σημερινής Όρμας (περιοχής Αριδαίας). Πρόκειται για ένα τραγούδι γάμου που λεγόταν την ημέρα που «έπιαναν» το προζύμι. Εκείνη την ημέρα, χόρευαν γύρω από το προζύμι τραγουδώντας όλοι μαζί, με ένα νεαρό αγόρι να οδηγεί τον χορό και να ρίχνει νερό. Το τραγούδι μιλά για μια νέα κοπέλα («malka di vojka») που είναι μεν νεαρή, αλλά έχει ήδη φτάσει σε ηλικία που θα έπρεπε να έχει παντρευτεί. Την παρομοιάζουν με μια κληματαριά που έχει μεγαλώσει και χρειάζεται πια στήριγμα – δηλαδή σύζυγο. Στο τραγούδι, η κοπέλα μιλά σε πρώτο πρόσωπο στον μελλοντικό της άντρα. Του ζητά να φέρει όλη την οικογένειά του για να δουν πόσο μεγάλη προίκα έχει συγκεντρώσει περιμένοντας τόσα χρόνια να παντρευτεί. (Γκουράνη, 2014)

Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή

1. Viena loza viena - Barchoriki (lyrics). Ανεβασμένο από «Mato Cica» Ιανουάριος 16, 2012. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=LjyqmLu9fZo&ab_channel=MatoCica (Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).
2. Vlatko Miladinovski - Viena Loza / Виена Лоза (Izvoren ork. Zlatko Miladinovski). Ανεβασμένο από «Vlatko Miladinovski» Μάιος 23, 2021. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=neMmL2bGOEw&ab_channel=VlatkoMiladinovski (Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).
3. Viena Loza (CD) Χρήστος Τσιπάρης "2020". Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου» Ιανουάριος 21, 2023. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=yb_hDASakZw&ab_channel=%CE%93%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82%CE%98%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85 (Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).
4. Viena loza - Μακεδονικό Μεράκι / Βεύη Φλώρινας "2019". Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου» Νοέμβριος 14, 2019. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=KkK0IuK5lsc&ab_channel=%CE%93%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82%CE%98%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85 (Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).

5. Χάλκινα Ηχοχρώματα - Βιένα Λόζα (Ζέντσκα Ράμνα). Ανεβασμένο από «Χάλκινα Ηχοχρώματα» Απρίλιος 1, 2021. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=F7AWTDv8ciM&ab_channel=%CE%A7%CE%AC%CE%BB%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%97%CF%87%CE%BF%CF%87%CF%81%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1 (Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).
6. Βιένα λόζα - Στραβό αμπέλι. Ανεβασμένο από «Φ.Σ. Έδεσσας "Μέγας Αλέξανδρος"» Οκτώβριος 26, 2023. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=swl_wjbyUTc&ab_channel=%CE%A6.%CE%A3.%CE%88%CE%B4%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82%22%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%82%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82%22-Topic
(Προσπελάστηκε 10 Μαΐου 2025).

Από την μελέτη των παραπάνω κομματιών εντοπίζεται μια βασική μελωδία με μικρές παραλλαγές στις διαφορετικές εκτελέσεις. Επίσης οι σίχοι που συναντώνται είναι ίδιοι, όπως φαίνεται στο κείμενο που ακολουθεί στη συνέχεια:

Viena loza, viena

Viena loza, viena
 Viena loza, viena,
 viena loza, viena,
 ne mi e loza viena,
 ne mi e loza viena.

Tuk' mi e moma armasana,
 armasana, nevenchana.
 Nedela svadba kje pravime,
 svatovi kje prechekuvame.

Svatovi kje prechekuvame,
 od tova selo Tresino.
 Od tova selo Tresino,
 za mlado momche ubavo.

Στριφογυριστή κληματαριά

Στριφογυριστή κληματαριά,
 Στριφογυριστή κληματαριά.
 Δεν είναι στριφογυριστή η κληματαριά,
 Δεν είναι στριφογυριστή η κληματαριά.

Αλλά είναι το κορίτσι αρραβωνιασμένο,
 Αρραβωνιασμένο, ανύπαντρο.
 Την Κυριακή γάμο θα κάνουμε,
 Συμπέθερους θα υποδεχτούμε.

Συμπέθερους θα υποδεχτούμε
 Από το χωριό Τρέσινο (Όρμα Αριδαίας).
 Από το χωριό Τρέσινο,
 για ένα αγόρι όμορφο.

Πρωτότυποι στίχοι και μετάφραση μετάφραση από: Pesna.org, “Виена
 лoзa, виeнa | Viena loza, viena,” πρόσβαση στις 12 Μαΐου 2025,
<https://pesna.org/song/244>

Όλες οι εκτελέσεις στις οποίες απαντάται το συγκεκριμένο τραγούδι είναι στη σλαβομακεδονική γλώσσα, ενώ κάποιες από αυτές είναι αμιγώς οργανικές και οι στίχοι του τραγουδιού παραλείπονται (Χάλκινα Ηχοχρώματα και Χρυσοδάχτυλοι).

Η βασική μελωδία είναι η παρακάτω:

Στις περισσότερες εκτελέσεις ανάμεσα από του στίχους του τραγουδιού (κουπλέ- ρεφρέν) επαναλαμβάνεται η μελωδία του ρεφρέν και ακολουθεί ο επόμενος στίχος.

Στην εκτέλεση από το «Μακεδονικό Μεράκι» αλλά και σε άλλες εκτελέσεις οι οποίες είναι βιντεοσκοπημένες από πανηγύρια παρατηρείται ότι συχνά εμφανίζεται το κομμάτι σε μορφή σουίτας, όπου μπορεί να ακολουθούν Στάμενα, Majko ke odam jabana, Nikoj ne moze da ne razdeli, Ράμνα κ.α..

Το Βιένα Λόζα χορεύεται με κοινό χορευτικό μοτίβο με το Ζάραμο.

Βιένα Λόζα Μελωδία

Κυριακού Μαρία

The musical score is written in treble clef with a 2/4 time signature. It consists of four staves of music. The first staff begins with a repeat sign and contains the first eight measures. The second staff starts at measure 8 and continues to measure 15. The third staff starts at measure 16 and continues to measure 21. The fourth staff starts at measure 22 and concludes the piece with a double bar line.

Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα

Ως οδηγός για την καταγραφή της μελωδίας κατά τη διάρκεια της μεταγραφής χρησιμοποιήθηκε η ηχογράφηση από τα «Χάλκινα Ηχοχρώματα». Σ' αυτή εκτός από τη μελωδία του Βίενα Λόζα ακολουθεί και μια ακόμα μελωδία (το γεγονός αυτό μου μετέφερε μέλος της μπάντας κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας¹³ πως προκύπτει από αυτοσχεδιασμό), η οποία μελωδία χρησιμοποιήθηκε και αυτή στην μεταγραφή.

Στην αρχή παρουσιάζεται η μελωδία του ρεφρέν και υποστηρίζεται με αντιστικτική κίνηση από το αριστερό χέρι, χρησιμοποιώντας την τεχνική του κανόνα. Ο κανόνας αυτός δεν αποτελείται από αυστηρή μίμηση καθώς η μελωδία δεν είναι σχεδιασμένη για να την υποστηρίξει. Έπειτα ακολουθεί η μελωδία του κουπλέ η οποία εναρμονίζεται ρυθμικά από το αριστερό χέρι, ενώ επιμέρους κινείται αντιστικτικά. Στο δεύτερο μέρος του κουπλέ το αριστερό χέρι παίζει συνηγήσεις στον δεύτερο μισό χρόνο του μέτρου, δίνοντας την αίσθηση του αντιχρονισμού.

¹³ Τηλεφωνική επικοινωνία με τον Ιωάννη Πέγιου, μέλος της μπάντας «Χάλκινα Ηχοχρώματα», 12 Μαΐου 2025.

Στη συνέχεια ακολουθεί ένα τετράμετρο ρυθμικό οστινάτο, στο δεξί χέρι που προκύπτει με το χτύπημα του χεριού στη φυσούνα, ενώ ταυτόχρονα το αριστερό χέρι παίζει ένα ρυθμομελωδικό οστινάτο.

Στο σημείο αυτό παρατηρείται και μια αλλαγή στην τονικότητα. Από το περιβάλλον της Ρε ελάσσονας κλίμακας που βρισκόμασταν μεταφερόμαστε στο περιβάλλον της Ρε Μείζονας κλίμακας με πρώτη συγχορδία να εμφανίζεται η Μι ελάσσονα συγχορδία .

Έπειτα ακολουθεί η εναρμόνιση της μελωδίας- που αναφέρθηκε παραπάνω- πως προέκυψε από αυτοσχεδιασμό στην ηχογράφηση του δίσκου «ΣΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΑΡΑΤΖΟΒΑΣ» των Χάλκινων Ηχοχρωμάτων.

Ράικο

Ιστορικά και εθνομουσικολογικά στοιχεία

Ο χορός Ράικο συναντάται στην περιοχή της Έδεσσας και των Γιαννιτσών στην Κεντρική Μακεδονία, αλλά και σε περιοχές της Φλώρινας στη Δυτική Μακεδονία. Η ονομασία του φαίνεται να σχετίζεται με κάποιο ανδρικό όνομα της περιοχής (Houston, “Raikos.”). Γράφεται κυρίως σε μέτρο 7/8, ενώ λιγότερο συχνά εμφανίζεται και σε 7/16. Η κατανομή των ογδών είναι 3+4. Το tempo του συνήθως ξεκινά κοντά στα 190bpm και επιταχύνει σταδιακά. (Μαντέλλος, 2022)

Όσον αφορά την επικρατούσα μελωδία του Ράικο (παρατίθεται και παρακάτω), αναφέρεται στην ανάρτηση του βίντεο στο YouTube του Θάνου Σταυρίδη¹⁴, ότι διαδόθηκε για πρώτη φορά στην περιοχή της Αριδαίας από τον κλαρινίστα Γιαννάκη Ζλατάνη. Η παραπάνω πληροφορία κατάφερε να διασταυρωθεί με μια ανάρτηση βίντεο που εντοπίστηκε στο YouTube, όπου ο ίδιος ο Γιαννάκης Ζλατάνης, σε συνέντευξη που δίνει στον Γιώργο Θάνου, επιβεβαιώνει ότι ο ίδιος δημιούργησε τη μελωδία του Ράικο.

https://youtu.be/NDILqB6719Y?si=2qs_3JKV5784QO7j&t=823

Ανεβασμένο από «Γιώργος Θάνου» Αύγουστος 18, 2020. YouTube. (Προσπελάστηκε 20 Ιουνίου 2025)

Ακολουθεί καταγραφή μέρους της συνέντευξης που αναφέρεται στο Ράικο.

Γιώργος Θάνου: Τι γνωρίζεις για την Σόφκα;

Γιαννάκης Ζλατάνης: Για τη Σόφκα δεν ξέρω και εγώ... Ποιός την έβγαλε...

Γ.Θ.: Τι έχεις ακούσει;

Γ.Ζ.: Η Σόφκα είναι όπως είναι το Ράικο. Το Ράικο εγώ το 'κανα. Το Ράικο δεν είναι Ράικο. Η μουσική είναι από πάνω. (τραγουδά μια μελωδία) και εγώ άρχισα...

Γ.Θ.: Το Ράικο δεν είναι παραδοσιακό;

¹⁴ Thanos Stavridis & Drom, *Raikos*, from the album *Fygame*, recorded April 2022–September 2024, Revolver Recording Studio, Thessaloniki. Edited by Thanos Stavridis, mixed and mastered by Aggelos Athanasiadis.

Γ.Ζ.: Όχι, μετά εγώ άρχισα (και τραγουδά τη μελωδία του Ράικο).

Γ.Θ.: Ωραία, έβγαλες μια μουσική για την οποία δεν υπήρχε χορός και ο κόσμος άρχισε να χορεύει. Πως βγήκαν τα πρώτα βήματα; Γιατί είναι έντονος, έχει έναν ρυθμό, δεν είναι...

Γ.Ζ.: Γιώργο το Ράικο βγήκε στο Σταυροδρόμι, άρχισαν να χορεύουν.

Γ.Θ.: Ποια χρονιά;

Γ.Ζ.: Το εβδομήντα ήτανε;...πιο μπροστά;...

Ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν στην έρευνα και την μεταγραφή

1. ΡΑΪΚΟΣ ~ Παραδοσιακός χορός Μακεδονίας. Ανεβασμένο από «ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΠΥΡΟΥ» Φεβρουάριος 7, 2018. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=4X-W2l62QVI> (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).
2. Raiko. Ανεβασμένο από «Banda Entorica» Σεπτέμβριος 9, 2021. YouTube. mailto:https://www.youtube.com/watch?v=cAXbLshMhe8&list=RDcAXbLshMhe8&start_radio=1 (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).
3. Ράικο - Ορχήστρα Νύση - Γιαννάκη (Raiko - Orhistra Nisi - Giannaki). Ανεβασμένο από «Tseganiotis» Ιούνιος 30, 2024. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=PTXycCJzbTk&list=RDPTXycCJzbTk&start_radio=1 (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).
4. Raikos (West Macedonia Dance). Ανεβασμένο από «Thomas Konstantinou» Οκτώβριος 1, 2014. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=UEIbchLsaKQ&list=RDUEIbchLsaKQ&start_radio=1 (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).
5. Thanos Stavridis & Drom - 2. Raikos. Ανεβασμένο από «Thanos Stavridis» Απρίλιος 1, 2025. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YKEXIQu11IE> (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).
6. Χάλκινα Ηχοχρώματα – Ράικο. Ανεβασμένο από «Χάλκινα Ηχοχρώματα» Δεκέμβριος 31, 2021. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=jGomtgI1r0Y&list=RDjGomtgI1r0Y&start_radio=1. (Προσπελάστηκε 16 Ιουνίου 2025).

Διαδικασία μεταγραφής για ακορντεόν.

Η ποικιλία στις μελωδίες που εμφανίζονται στις εκτελέσεις του Ράϊκο, μου οδήγησε να προβώ στη διαλογή κάποιων μελωδιών για την πραγματοποίηση της μεταγραφής. Κριτήριο της επιλογής μας υπήρξε για μια ακόμα φορά η εξοικείωση και η προσωπική προτίμηση. Η βασική εκτέλεση που αντλήθηκαν οι μελωδίες είναι αυτή των Banda Entorica. Επιλέχθηκαν οι 4 πρώτες μελωδίες (A,B,C,D) με τη σειρά που εμφανίζονται στην ηχογράφιση. Ωστόσο εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι 2 πρώτες μελωδίες (A,B) εμφανίζονται σε όλες τις ηχογραφήσεις που μελετήθηκαν.

Η τελευταία μελωδία (E) που εμφανίζεται στην μεταγραφή συναντάται στην εκτέλεση των Χάλκινων Ηχοχρωμάτων (η 3^η στη σειρά).

Κατά την εκκίνηση του κομματιού έπειτα από ένα οστινάτο του αριστερού χεριού, ξεκινάει να κάνει την εμφάνισή της η πρώτη φράση όμως ματαιώνεται. Έπειτα συμβαίνει το ίδιο, και η πρώτη φράση (A) ακούγεται πρώτη φορά ολοκληρωμένη στην 3^η είσοδό της. Έπειτα ακολουθεί η B φράση με ρυθμική συνοδεία στα μελωδικά μπάσα. Στην επανάληψη της A φράσης το αριστερό χέρι με κρατημένες τενούτες κάνει μια χρωματική κίνηση στην χαμηλή περιοχή ενώ στην εμφάνιση των C και D συνεχίζει να συνοδεύει ρυθμικά. Ενώ στο θέμα E το δεξί με το αριστερό χέρι κινούνται παράλληλα, σε διάστημα 6^{ης}. Τέλος στο κλείσιμο του κομματιού χρησιμοποιείται παρόμοια συνθετική τεχνική με αυτή της εκκινήσεως.

Επίλογος

Η εργασία αυτή είχε ως βασικό στόχο τη μελέτη, την καταγραφή και τη μεταγραφή παραδοσιακών σκοπών της Μακεδονίας για ακορντεόν, στην οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση μελωδικών μπάσων ως δημιουργικό και εκφραστικό εργαλείο, όπου η μουσική μας παράδοση συνδυάζεται με τις τεχνικές και εκφραστικές δυνατότητες που παρέχει ένα σύγχρονο εκτελεστικό μέσο.

Μέσα από τη μελέτη των στοιχείων αυτών επιχειρήθηκε μια γέφυρα ανάμεσα στην προφορική μουσική παράδοση και τη σύγχρονη μουσική πράξη. Τα μελωδικά μπάσα αποδείχθηκαν ως εργαλείο περισσότερο από «ικανά» για να συνοδεύσουν παραδοσιακές μελωδίες, αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα στοιχεία τους. Εμπλούτισαν την αρμονική δομή των κομματιών και ανέδειξαν τις ιδιαιτερότητες κάθε σκοπού, χωρίς να αλλοιώσουν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα, καταρρίπτοντας το στερεοτυπική ιδέα ότι το ακορντεόν συναντάται σε αυτό το είδος της μουσικής μόνο ως συνοδευτικό όργανο.

Μέσα από την έρευνα διαπιστώσαμε ότι:

- i) Η ερμηνεία των μελωδικών μπάσων εμπλουτίζει σε σημαντικό βαθμό την ερμηνεία των παραδοσιακών σκοπών, επιτρέποντας αρμονικές και πολυφωνικές προσεγγίσεις, χωρίς ωστό να αλλοιώνεται ή να χάνεται ο μελωδικός χαρακτήρας της μουσικής.
- ii) Η ευελιξία και η εκφραστικότητα που προσφέρει η χρήση των μελωδικών μπάσων, ενισχύει την καλλιτεχνική και παιδαγωγική αξία του ρεπερτορίου.
- iii) Τέλος η μεταγραφή της παραδοσιακής μουσικής για ένα σύγχρονο όργανο, όπως το ακορντεόν, θέτει αισθητικά, αλλά και ερμηνευτικά ερωτήματα, κυρίως όσον τη διατήρηση της αυθεντικότητάς της. Τα περισσότερα από αυτά τα ερωτήματα αφορούσαν τα όρια της επεξεργασίας του υπάρχοντος υλικού τα όποια χρειάστηκε να τεθούν για την διατήρησή της.

Ωστόσο η έρευνα απέδειξε ότι υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργηθούν μεταγραφές που συνδέουν την παράδοση με το παρόν, αρκεί η μεταγραφική προσέγγιση να γίνεται με σεβασμό προς την παραδοσιακή γραμμή και συνειδητή ενορχηστρωτική επιλογή.

Η εργασία αυτή επιδιώκει να λειτουργήσει ως εναρκτήριο λάκτισμα και να δώσει το έναυσμα, ώστε μελλοντικά να πραγματοποιηθεί από καθηγητές ή μουσικούς περαιτέρω διερεύνηση της παραδοσιακής μουσικής μέσα από σύγχρονα μουσικά εργαλεία και μέσα.

Προς το σκοπό αυτό:

- i) Θα μπορούσε να επεκταθεί το ρεπερτόριο και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπως η Θράκη, ο Πόντος, η Ήπειρος, τα Νησιά και να εξεταστεί κατά πόσον ανταποκρίνονται τα μελωδικά μπάσα στις διάφορες μουσικές απαιτήσεις και τους ιδιωτισμούς των διαφόρων περιοχών.
- ii) Να πραγματοποιηθεί η σύνθεση νέων έργων που βασίζονται σε παραδοσιακά μοτίβα ειδικά γραμμένα για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα.
- iii) Να πραγματοποιηθεί συγκριτική μελέτη ενορχηστρωτικών προσεγγίσεων (μελωδικά μπάσα σε αντιδιαστολή με το σπάνταρ σύστημα) στην ίδια μελωδία και
- iv) Να αναπτυχθεί εκπαιδευτικό υλικό για του σπουδαστές ακορντεόν, που θέλουν να προσεγγίσουν την ελληνική παραδοσιακή μουσική μέσα από το σύστημα των μελωδικών μπάσων. Η διδασκαλία αυτή μπορεί να συμβάλει στη σύνδεση της μουσικής εκπαίδευσης με την παραδοσιακή κληρονομιά, ενισχύοντας ταυτόχρονα την τεχνική, την αισθητική και τη μουσική ταυτότητα των μαθητών.

Βιβλιογραφία

"Obituary: Ferus Mustafov (1950–2023)." Songlines, 2023. <https://www.songlines.co.uk/news/obituary-ferus-mustafov-1950-2023>.

Apple Music. 2023. Ferus Mustafov. <https://music.apple.com/us/artist/ferus-mustafov/275915286>.

Barikada. 2015. "Barcelona Gipsy Klezmer Orchestra feat. King Ferus Mustafov, Nihan Devecioglu, Vlado Kreslin – Balkan Reunion." Barikada – World of Music. <https://barikada.com/barcelona-gipsy-klezmer-orchestra-feat-king-ferus-mustafov-nihan-devecioglu-vlado-kreslin-balkan-reunion/>.

Discogs. 1995. "Ferus Mustafov – King Ferus." <https://www.discogs.com/release/10440595-Ferus-Mustafov-King-Ferus>.

Jones, Elizabeth Aileen. *Accordion Exposition: Investigating the Playing and Learning of Advanced Level Concert Accordion Repertoire*. Doctor of Creative Arts diss., University of Western Sydney, 2008.

Houston, Ron. "Raikos." *Encyclopedia*, Society of Folk Dance Historians, 2018. Πρόσβαση στις 17 Ιουνίου, 2025. <https://www.sfdh.us/encyclopedia/raikos.html>.

Pesna.org. "Виена лоза, виена | Viena loza, viena." Πρόσβαση στις 12 Μαΐου 2025. <https://pesna.org/song/244.pesna.org>

Άψης, Χρήστος, επιμ. Μέγκλεν: Τραγούδια με λόγια από την περιοχή Μογλενών-Καρατζόβας. Θεσσαλονίκη: ΧΟΡΟΤΟΠΙΑ, 2024.

Γκουράνη, Θεοδώρα. *Traditional Music in the Areas of Edessa and Almopia: Investigation and Research of Local Repertoire*. Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, 2014. DOI: 10.12681/eadd/35032.

Καβακόπουλος, Παντελής. *Σκοποί και Χοροί της Βορειοδυτικής Μακεδονίας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής & Ακουστικής, 2016.

Κυριάκογλου, Ερμίνα. 2022. *Μέθοδοι για ακορντεόν: καταγραφή μεθόδων και συγκριτική μελέτη των μεθόδων Musizieren mit dem Akkordeon του Helmut Quakernack και Akkordeon Schulwerk της Margot Eisenmann*. Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/27421>.

Κωστόπουλος, Τάσος. *Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία*. 4η επανέκδοση. Αθήνα: ΒΙΒΛΙΟΡΑΜΑ, 2008.

Μάνος, Ι. 2016. «Προσεγγίσεις στη Μελέτη του Πολιτισμού στην Ελλάδα: Επαναπροσδιορίζοντας τη Σχέση των Χορευτικών Πρακτικών με τον Τόπο και τους Ανθρώπους του». *Επιστήμη του Χορού* 9: 54-69.

Μανουσαρίδου, Σοφία. *Χορευτικές πρακτικές στα σύνορα: κυρίαρχοι λόγοι, τοπικές ταυτότητες και πολιτισμική αλλαγή στην περιοχή της Αλμωπίας*. Master's thesis, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2020.

Μαντέλλος, Περικλής. 2022. *Καταγραφή και επεξεργασία παραδοσιακών Μακεδονίτικων οργανικών σκοπών για κλασική κιθάρα*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μέτσιος, Παύλος. 2010. Το πέρασμα των κομπανιών των χάλκινων πνευστών στον 21ο αιώνα. Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Μυλωνά, Ισμήνη Χρυσούλα. *Αστικό πανηγύρι: μικρογραφίες του Θρακιώτικου και Μακεδονίτικου γλεντιού στον πολυχώρο WE της Θεσσαλονίκης*. Πτυχιακό πρότζεκτ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2023.

Ράφτης, Άλκης. 1995. Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Χορού. Athens: Theatro Ellinikon Choron "Dora Stratou".

Σαλαμάνης, Δημήτρης. *“Γκάντα Μακεδονίας (ουσαμνάτο) – Ελληνική Παράδοση.”* Promahi Nea, 22 Ιουνίου 2016.
https://promahi-nea.blogspot.com/2016/06/blog-post_48.html.

Τραγούδια δίχως λόγια από την Ορεινή Πέλλα. Έδεσσα: Δήμος Έδεσσας, Δημοτική Επιχείρηση «Καταρράκτες Έδεσσας», 2006. Συνοδευτικό CD της έκδοσης Μακεδονική Μουσική. Τα χάλκινα στην Έδεσσα και την Αλμωπία.

Χορευτική εκδήλωση. Χορεύοντας in București. Βουκουρέστι: Ελληνικά Σχολεία Βουκουρεστίου "Αθηνά", 2019.

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
Εαρινό Εξάμηνο 2024-2025

Μεταγραφές κομματιών Μακεδονίας για ακορντεόν με μελωδικά μπάσα

Παρουσίαση πτυχιακού project της

Μαρία Κυριακού, msa20090

Επιβλέπων καθηγητής:
Κωνσταντίνος Ράπτης

Συνεπιβλέπων καθηγητής:
Σταμάτης Πασόπουλος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ